

RECENSIONER

Många mord i många länder

Ett liv att dö för. 286 sidor.

Författare: Åsa Nilssonne.

Förlag: Forum Bokförlag; 2006. ISBN 91-37-125540-1.

Recensent: Lars Erik Böttiger, professor, Saltsjö-Boo.

En röntgenprofessor mördas i Islambad och en i Botswana. En gymnasist i Stockholm blir nedstucken med kniv under en klassfest. En känd TV-producent i Addis Abeba skjuts till döds under repetitionen av ett Miss Ethiopia-program. Kan allt detta hänga samman? Det verkar nästan otroligt, men Åsa Nilssonne har ändå fått ihop det på ett utmärkt sätt i sin nya bok »Ett liv att dö för« – men tro inte att det är några enkla sammanhang. »Ett liv att dö för«, som erbjuder spännande läsning, är hennes femte kriminalroman, denna gång med miljöskildringar från två kontinenter. Hon tackar i ett slutkapitel sina tre söner som hjälpt henne med gymnasieskildringen – »de befinner sig mitt i den«. Hon tackar polismyndigheten i Etiopien, dit hon rest för förnyade lokalstudier, särskilt av polisarbetet. Hon känner väl till landet sedan hon i flera år bott där med sin familj.

På polissidan får vi återse kriminalinspektör Monika Pedersen. Hon arbetar nu halvtid efter en tidigare skada. Hon får en ny kollega, en butter Bosse, som också har halvtid. De får klämma ihop sig i ett litet arbetsrum, och det skär sig direkt emellan dem. Bosse lägger inte ens in lägsta växeln i arbetet. Han är närmast i vägen för Monika och går hem på minuten när halvtiden är fullgjord.

Huvudpersonen är den etiopiske röntgenläkaren Mariam, som under vidareutbildning i Genève kommer hem till sin lägenhet där hon ser »att luften därinne var grå av rök och gul av öl. Det måste vara fel, inte kunde väl den tjocka doften av öl synas?« Hon blir så

arg på sin sysslolöse make att hon slår honom med en skärbräda – som går sönder! De råkar i ett våldsamt slagsmål, och maken rycker åt sig en kniv. Just då kommer den 15-årige sonen Theo in och får i stridens hetta ett långt skärsår på underarmen.

När Mariam med sonen kommer hem till Addis Abeba, där hon vill inrätta ett modernt röntgencentrum, får hon närtkontakt med den kände TV-producenten Salomon Assefa, och de inleder ett förhållande. Men han listar sig in i hennes dator och tar fram hennes patientfiler, vill göra reportage om hennes arbete. Mariam är förtvivlad över att ha blivit lurad, men innan Salomon kan sätta sina planer i verket blir han som sagt skjuten.

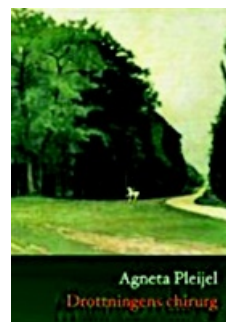
Monika och Bosse får i uppdrag att utreda mordet på gymnasisten Juri, en översittare som terroriserar sin omgivning. Theo, som varit med på klassfesten, har försvunnit. Man misstänker att han kan ha något med mordet att göra, och då spåren leder till Etiopien får Monika i uppdrag att resa ner för att utreda vad som hänt. Hon tror att hon ska möta en man, men inspektör Tigist visar sig vara en kvinna. De arbetar väl tillsammans och hittar snart Theo, som gör ett dramatiskt flyktförsök när polisen närmar sig. Monika återvänder med Theo till Sverige, dit Mariam tidigare rest.

Kvinnliga röntgenologer i Addis Abeba utnyttjas i sitt arbete – de får sig tillskickade röntgenbilder för tolkning, men deras utlåtanden signeras av framstående professorer på skilda håll i u-världen, som tar höga arvoden för ett arbete som de inte gjort – och betalar Mariam och hennes kolleger en spottstyver för deras originalarbete.

Väl åter i Albany får Mariam besök av en yrkesmördare, men hon är förberedd och hotar honom med en elpistol – och in kommer grannen med sina kamphundar. Mördaren blir biten i benet, men lyckas slita sig loss och springer iväg. I trapphuset möter han Monika och Bosse, som för första gången blir ett effektivt polispar och utan tvekan griper och övermannar honom.

Jag har givit läsaren en ytlig vägledning genom bokens många förvecklingar, men det finns mycket, mycket mer att upptäcka och glädja sig åt, inte minst de fina miljöskildringarna med en rikedom av folklore från Etiopien. Men det finns mycket som läsaren själv måste upptäcka: Vem som lejde yrkesmördaren – och varför! Vem som mördade Juri, och vem som tog livet av Salomon.

Jag gratulerar Åsa Nilssonne, som lyckats mycket väl med denna invecklade, men spännande kriminalroman. Jag är säker på att hon får många läsare!

Roman med tidlösa aspekter på läkaryrket

Drottningens chirurg. 225 sidor.

Författare: Agneta Pleijel.

Förlag: Norstedts Förlagsgrupp AB; 2006. ISBN 91-1-301598-2.

Recensent: Carl Lindgren, med dr, överläkare, Stockholm.

Den historiska romanen är en litterär genre som har rötter i romantiken och den romantiska historiesynen, vilken var en reaktion på den äldre tidens statiska historiesyn. Till förgrundsgestalterna brukar räknas Sir Walter Scott (1771–1832) och Alessandro Manzoni (1785–1873). Genren har även kallats »dokumentär fiction« eller kort och gott »faction«. Författaren söker inspiration i den historiska verkligheten, men intresserar sig inte endast för vad som har hänt utan vad som skulle kunna ha hänt. Det problematiska med denna genre har varit att bestämma gränsen mellan biografi och fiktion. Kritiker har menat att författaren blandar ihop sant och falskt och följaktligen vilseleder den historiskt intresserade läsaren. Det motsatta hävdades av Eyvind Johnson, som i sin essä »Flykten från verkligheten – flykten till verkligheten« (1943) menade att det egentligen är genom fiktionens omdiktning vi verkligen förmår se hur det egentligen var. Agneta Pleijel har i sin senaste roman »Drottningens chirurg« förekommit en eventuell sådan kritik genom att i efterordet deklarerar att »Några av personerna i romanen har verkliga förlagor /.../ tillsammans med andra fritt uppfunna. Jag har tillåtit mig vissa tidsmässiga förskjutningar i förhållande till verkligheten«.

Bokens centralfigur Herman Schützer (1713–1802) var kirurg och arkiater i 1700-talets Stockholm, och kirurgens drottning var drottning Lovisa Ulrika (1720–1782), syster till Fredrik den store av Preussen och mor till Gustav III. Schützer var en framgångsrik och väl-sedd yrkesman och till följd av detta adlad Schützercrantz. Han utsågs till preses för Kirurgsocietyten 1758, varifrån han förde en bitter kamp gentemot medic-

narna i frågan om kirurgernas utbildning och relation till den medicinska utbildningen i Stockholm. En polemik som slutligen fann sin syntes i bildandet av Carolinska Medico-Chirurgiska Institutet.

Medicinarna, som höll fast vid aldrig vetenskapligt förankrade idéer med rötter hos Aristoteles, föraktade dock fortsatt kirurgernas oakademiska hantverk. Dessa var däremot de verkliga visionärerna, framstående men omstridda, sökande sig till det utforskade, med en speciell förkärlek till den kvinnliga kroppen och dess hemligheter. Schützer var en stark anhängare till båda dessa aspekter på sin verksamhet. Trots sina strävanden står han emellertid oförstående och hjälplös både inför sin hustrus liv och hennes död. Han var en ensam man i okunnighetens mörker som sökte sanningen i tiden strax före upplysningen.

Trots de 250 år som skiljer oss från bokens miljö är det således inte svårt att känna igen vissa aspekter av läkaryrket som förefaller obundna av tiden. Pleijel skildrar en kollega till oss som drivs av vetenskaplig framåtanda men även av fåfänga. Schützer är ingen alltigenom lycklig man. Samtidigt som hans arbete är källan till inspiration och styrka gör det honom gradvis och obönhörligt alltmer desillusionerad. Han balanserar på den smala gräns som skiljer framgång från katastrof. Förväntningarna på honom ökar, och arbetet blir alltmer krävande. De interkollegiala akademiska stridigheterna är tröttsamt. De yttre försättningar för att kunna uppnå det han kräver av sig själv är opålitliga och föränderliga. Hans läkargärning är ständigt ifrågasatt av både kolleger och närstående. Hans sociala relationer, även inom familjen, är inte helt utan komplikationer.

Schützers arbetsfält var inte bara miljön runt hovet utan även en värld av fattigdom, smuts, blod och varbödler som skildras med inträngande realism, för att inte säga naturalism. Kirurgiska ingrepp och obduktioner beskrivs i bilder som för tankarna till bårhusscenen i »Thérèse Raquin«. Än en gång har Pleijel visat hur skickligt, informativt och lyhört hon kan läsa in sig i forna tiders idéer, tankeklimate och vetenskapshistoria, när hon lyfter fram ett kulturarv som är föga känt även inom fackkretsen. Hon har skapat en lysande roman, buren inte minst av ett raffinerat bildspråk och pregnanta metaforer som blivit hennes signum. Detta är en laddad berättelse om hunger efter kunskap och längtan efter kärlek, skriven på en kort-hugget behärskad och sällsamt vacker prosa. »Drottningens kirurg« är första

delen av en längre berättelse i tre delar med motiv och porträtt ur Agneta Pleijels släkthistoria. Det är med största förväntan och tillförsikt vi kan se fram emot de följande delarna.

Norsk antologi om läkekonstens praktik

Legekunst i praksis. Kommunikasjon lege-pasient. 208 sidor.

Författare: Kirsti Malterud (red), John Nessa, Per Stensland, Janecke Thesen.

Förlag: Universitetsforlaget AS; 2006.

Recensent: Carl-Magnus Stolt, professor i medicinsk humaniora, Karolinska institutet, Stockholm.

Det senaste dryga decenniet har begreppet läkekonst vitaliserats. Det är inte minst synligt i skandinavisk medicinsk facklitteratur. Ett av de senaste tillskotten är den norska antologin »Legekunst i praksis« med den välkända norska allmänläkaren Kirsti Malterud som redaktör. Låt mig med en gång säga att det är en värdefull bok. Bokens underrubrik är patient-läkarkommunikation. Författarna är alla norska allmänläkare. Det är också inom denna disciplin som det finns störst kunskap och förståelse för de olika dimensionerna i vårdens möte.

Till skillnad från en del andra böcker inom samma område har »Legekunst i praksis« den stora fördelen att inte väja för svåra och provocerande situationer. Jag tänker på kapitel som det om skrikande småbarn eller det som handlar om »när patienten inte är som vi«, och kanske allra mest Janecke Thesens kapitel om patienter som vi inte tycker om. Bokens styrka är dess strävan att vara nära praktiken. Boken rymmer många pärlor, till exempel två av John Nessas kapitel; det ena kallat »Å få ting unna« och det andra handlar om frågor som läkaren inte kan svara på.

Huvudredaktören Kirsti Malterud är en av Skandinaviens viktigaste allmänmedicinska forskare. Det jag uppfattar som bokens mest angelägna kapitel resonerar mellan ytterlighetspolerna enkla

småting eller livshistoriskt drama. Och där- emellan pendlar ju patient-läkarrelationen. Att lära sig skilja mellan det stora och det lilla och att spara, att stämma av det med patientens uppfattning och att hushålla med sina krafter tycks viktigare än någonsin i dagens inte alltid lätta medicinska värld. Men, påpekar Malterud, du kan aldrig på förhand vara säker på vad det handlar om. Och så tror jag det är. Osäkerheten är ett ofrånkomligt inslag i all medicinsk praktik. Den blir en bra läkekonstnär som med lyhörd respekt för patienten har så mycket grundtrygghet inom sig att man förmår uthärda praktikens otrygghet. Att förutom detta bottnande i sig själv heller aldrig glömma att patientens otrygghet dessutom nästan alltid är större och djupare än läkarens är en insikt som kan bära genom ett yrkesliv.

Sammanfattningsvis: Detta är en bra bok som resonerar om vardagens vårdpraktik. Att varje kapitel förutom litteraturhänvisningar avslutas med några kärnfulla punktade tips gör boken värdefull för den yngre kollegan – oavsett disciplin.

Finns det då inget dåligt i antologin »Legekunst i praksis«? Nej, det som finns där är bra. Men numera läser jag alltid böcker om medicinens humanistiska sida med en viss förundran över att inga mer konkreta broar byggs mellan detta område och den framväxande vårdvetenskapen. Båda utforskar ju vårdmötets existentiella aspekter. Jag känner samma förundran när jag läser vårdvetenskapliga arbeten. För en äkta och djup tvärprofessionell vård – och det är vad patienterna vill ha – krävs brobyggare, såväl i teorin som i praktiken!